

Äidinkieli peruskoulussa

Lähetystö, johon kuuluivat professorit Osmo Ikola, Aimo Turunen ja Pertti Virtaranta, jätti opetusministeri Ulf Sundqvistille 5. kesäkuuta 1972 seuraavan kirjelmän:

Opetusministeriölle

Suomen kielen tutkijat ja yliopiston-opettajat, kielikulttuuriamme viljelevät kirjailijat ja koulujen äidinkielenopettajat ovat viime vuosina lukuisia kertoja ilmaisseet huolestumisensa siitä taantumuksellisesta kehityksestä, johon nyt jo pitkälle valmisteltu koulunuudistus uhkaa suistaa äidinkielen opetuksen. Huolen aiheena on ollut kolme seikkaa:

- 1) äidinkielen osuuden väheneminen peruskoulun yläasteella verrattuna nykyiseen keskikouluun,
- 2) opetuksen siirtäminen erikoiskoulutuksen saaneilta äidinkielen opettajilta luokanopettajille asteella, joka vastaa nykyisen oppikoulun I ja II luokkaa (peruskoulun V ja VI luokalla),
- 3) yksiaineisten äidinkielen lehtoraattien lakkaaminen ja äidinkielen kytkeminen samaan lehtoraattiin jonkin muun aineen, ensisijaisesti historian ja yhteiskuntaopin, kanssa.

Koulun opetusohjelmaan nykyään sisältyvät äidinkielen tuntimäärät ja opetuksen saaminen spesiaalikoulutuksen hankkineiden opettajien hoitoon ovat vaatineet vuosikymmenien uurastuksen ja kamppailun. Näiden saavutusten ansiota on, että tämä opetuksen ala on pystynyt jatkuvasti kehittymään ja että sen vaikutus on parantunut tavalla, joka näkyy mm. ylioppilastutkinnon tuloksista. Paradoksiselta tuntuu, että juuri koulunuudistus on luhistamassa keskeisen opetusalan arvokkaita saavutuksia.

Äidinkielen opetusosuuden riisto perus-

koulun yläasteella on sitä oudompaa, kun nykyään on alettu entistä selvemmin oivaltaa, että kielellisten valmiuksien kehittäminen kuuluu koulun tärkeimpiin yhteiskunnallisiin tehtäviin. *Se on työala, jonka nimenomaisena tavoitteena on pyrkiä taavoittamaan lahjakkuuden ja ympäristöolojen vaikutuksesta aiheutuvaa kansalaisten eriarvoisuutta. Oppilaiden aikuistumisen kynnyksellä tämä tehtävä ei suinkaan ole sen vähäarvoisempi kuin alemmilla asteilla:* juuri tässä vaiheessa oppilaat alkavat kypsyä sellaiseen älylliseen kielen ja sen ilmiöiden hallintaan, jota selviytyminen nykyajan asiallisissa viestintätilanteissa yhä enemmän vaatii. Tehtävän uudistuminen ja laajeneminen onkin tiedostettu mm. taannoisessa peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnössä. Samalla on tähdentynyt entisestään äidinkielen merkitys koko koulunkäynnille ja sen yleisille tuloksille. Tämän aineen osuudeksihan on merkitty kaikki se työ, joka tarvitaan koulun perusvalmiuksien, kehittyneen luku- ja kirjoitustaidon, antamiseen oppilaille.

Äidinkielen kytkeminen johonkin toiseen opetusaineeseen johtaa monenlaisiin vaikeuksiin. Pätevöityäkseen tällaiseksi kaksiaineopettajaksi opiskelijan on sisällytettävä yliopistolliseen aineyhdistelmäänsä jo äidinkielen osalta suomen kielen arvosana cum laude approbatur, kirjallisuuden arvosana approbatur ja puheopista asetuksen mukainen tutkinto, ja kaiken tämän lisäksi hänen on hankittava jonkin toisen aineen pätevyys. Historiassa ja yhteiskuntaopissa se merkitsee, paitsi historian cum laude approbatur -arvosanaa, yhteiskuntaopin approbatur opintoja. Näin joudutaan paljon vaativampaan tutkintoon kuin minkään muun peruskoulun lehtoraatin alalla. On tosin kuulunut ääniä, että tämän vuoksi olisi tähänastista oppimääristä tingittävä. Se opettajankoulutuksen tavoitteita koskeva muistio, jonka Äidinkielen opettajain liiton koulutustoimikunta on laatinut peruskoulun virallisen opetussuunnitelman pohjalta, osoittaa kuitenkin, ettei tinkimisen varaa ole. Jos tuota laaja-alaista opetus-

suunnitelmaa mieli menestyksellisesti noudattaa ja sen mukaisesti saada oppilaat tehokkaasti sisäistämään äidinkieli tiedotuksensa, viestintänsä ja oppimisensa välineeksi, on opettajalla oltava riittävä alan hallinta, ts. laadultaan nykyaikaistettu mutta laajuudeltaan vähintään tähänastisen veroinen asiantuntemus. Siksi tuntuu välttämättömältä, että pääsääntöisiksi tehdään, asetusta muuttamalla, yksiaineiset äidinkielen aineopettajan virat. Puhtaasti pedagogiset seikat kehottavat samalla vakavasti harkitsemaan, eikä äidinkielen opetus olisi pyrittävä antamaan erikoistuneiden aineopettajien huostaan suunniteltua huomattavasti vähemmän, viimeistään neljänneltä luokalta.

Huomautamme vielä eräästä käytännön seikasta. Yliopistot ovat saaneet odottaa peruskoulun kehittymistä tavallaan syrjästäkatsojina ja ovat tällöin joutuneet koulimaan yhä uusia opiskelijaikäkertoja sen uskon varassa, että näille aikanaan avautuisi koululaitoksessa opintojaan vastaavat paikat täyspätevinä yksiaineisina äidinkielen opettajina. Peruskouluasetuksen 102. ja 103. pykälä ovat herättäneet suurta levottomuutta opiskelijoissa, heille kun ei enää näytä olevankaan luvassa vanhan käytännön mukaisia opettajanpaikkoja. Samalla nuo pykälät ovat turhauttaneet yliopiston opettajia: he huomaavat tehneensä hukkatyötä kouluttaessaan opiskelijoita juuri sen laajuisiin oppimääriin, jotka vastaavat peruskoulun opetussuunnitelmasta johdettavissa olevia opettajien tasovaatimuksia. Lähivuosina tilanne käy kestämättömäksi, jos yliopistojen on otettava vielä huoltaakseen valmiiden äidinkielen, historian ja uskonnon opettajien jatko-opinnot heille ennestään oudoissa aineissa. Siihen ei yliopistojen kapasiteetti riitä, kun niiden kehittäminen juuri humanististen alojen opetuksen ja tutkimuksen osalta on jätetty polkemaan käytännöllisesti katsoen paikoillaan. Näihin yliopistojen vakaviin erikoispulmiin enempiä kajoamatta: tilanne on opettajien, opiskelijain, oppilaiden ja sitä kautta yhteiskunnan hyödyksi korjattavissa vain siten,

- että äidinkielen tuntimääriä peruskoulun yläasteella kiireisesti korotetaan,
- että peruskouluun pääsääntöisesti perustetaan yksiaiineisia äidinkielen aineenopettajan virkoja, mikä edellyttää pe-

- ruskouluausetuksen muuttamista, ja
- että näille yksiaiineisille opettajille uskotaan äidinkielen opetus huomattavasti alemmalta luokka-asteelta kuin seitsemänneltä luokalta lähtien.

Osmo Ikola
Turun Yliopiston
suomen kielen
professori

Paavo Pulkkinen
Jyväskylän yliopiston
suomen kielen
apulaisprofessori

Terho Itkonen
Helsingin yliopiston
suomen kielen
professori

Pauli Saukkonen
Oulun yliopiston
suomen kielen
professori

Eero Kiviniemi
Helsingin yliopiston
suomen kielen, erityisesti
nimistöntutkimuksen
vt. professori

Paavo Siro
Tampereen yliopiston
suomen kielen
professori

Mauno Koski
Tampereen yliopiston
suomen kielen
vt. apulaisprofessori

Tauno Särkkä
Jyväskylän yliopiston
suomen kielen
apulaisprofessori

Heikki Leskinen
Jyväskylän yliopiston
suomen kielen
professori

Aimo Turunen
Helsingin yliopiston
itämerensuomalaisten
kielten professori

R. E. Nirvi
Helsingin yliopiston
suomen kielen
henkilökohtainen ylimääräinen
professori

Pertti Virtaranta
Helsingin yliopiston
suomen kielen
professori

Toimituksen huomautus. Kun tämä kirjelmä jätettiin opetusministerille, se oli allekirjoittajien tietämättä jo ajastaan jäljessä. 25. toukokuuta oli kouluhallitus näet vahvistanut eri aineiden uudet tuntimäärät sen johdosta, että kouluissa on tänä syksynä siirrytty 6-päiväisestä työviikosta 10-päiväiseen työjaksoon. Siirtyminen oli aiheuttanut tuntimääriin erilaisia pyöristyksiä, ja äidinkielessä pyöristykset oli tehty varsin oudolla tavalla. Esim. peruskoulun VII luokalla, jolle oli 6-päiväisessä työviikossa kuulunut 3 viikkotuntia äidinkieltä, saatiin 10-päiväiseen työjaksoon 4 tuntia. Juuri tämä on se luokka-aste, jolla oppilaat suunnitelmien mukaan siirtyisivät luokanopettajien huostasta aineenopettajien ohjattavaksi. Koc-tamme palata asiaan.